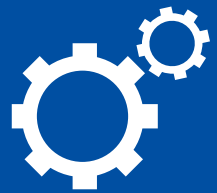
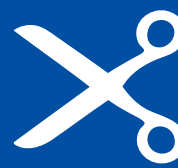

WE LEREN ALTIJD
10 JAAR ETV.NL

**BOUWEN AAN
EEN LEEROMGEVING VOOR
LAAGOPGELEIDEN**

1

'ETV.NL LEVERT DE BASISPORTAL
OEFENEN.NL EN SBCM HEEFT DAAR
PROGRAMMA'S VOOR DE SW-SECTOR AAN
TOEGEVOEGD. SLEUTEL VOOR HET SUCCES
IS DE KENNIS BIJ ETV.NL OVER DE WIJZE
WAAROP LAAGOPGELEIDEN LEREN EN HOE
JE DAAR MET INTERACTIEVE PROGRAMMA'S
OP IN KUNT SPELEN. **OEFENEN.NL** WORDT
INMIDDELS DOOR 60 SW-BEDRIJVEN
MET SUCCES INGEZET. ZO'N 6.000 SW-
MEDEWERKERS MAKEN GEBRUIK VAN DE
PORTAL OM HUN BASISVAARDIGHEDEN TE
VERGROTEN.'

(ARIE VISSER, PROJECTLEIDER SBCM)

De samenleving verandert. Zo is een baan voor het leven niet meer vanzelfsprekend. Leren is onontkoombaar geworden, voor iedereen, ongeacht de leeftijd, ongeacht het opleidingsniveau. Dat geldt dus ook voor laagopgeleiden. Hoe zorg je ervoor dat er ook voor deze groep mogelijkheden zijn om zich verder te ontwikkelen? ETV.nl neemt de handschoen op. Ze richt zich al 10 jaar consequent op haar uitgangspunten: laagdrempelig multimediaal aanbod ontwikkelen en ontsluiten voor laagopgeleiden en laaggeletterden die willen leren. De meest zichtbare exponenten van het werk van ETV.nl zijn twee websites: www.etv.nl en Defenen.nl. In de afgelopen tien jaar wordt de digitale component binnen de programma's van ETV.nl steeds belangrijker.

De mogelijkheden die digitale omgevingen bieden voor leren in organisaties, op scholen en in bedrijven en thuis (95% van de Nederlandse huishoudens heeft inmiddels internettoegang) spelen hierbij een grote rol. ETV.nl bouwt gestaag aan een leeromgeving voor digitaal leren voor laagopgeleiden. In 2014 staat Defenen.nl centraal, de eerste app is opgeleverd bij Taalklas.nl Plus, de meeste programma's kunnen bekeken worden via www.etv.nl of het YouTube-kanaal, diverse nieuwsbrieven gaan digitaal en sociale media als Twitter en Facebook worden ook ingezet.

Dit hoofdstuk schetst een beeld voor wie en waarom ETV.nl werkt aan een digitale leeromgeving en wat de opbrengst daarvan is. Tevens wordt ingegaan op de toekomst.

CHOCOLADEKOEKJES		145 g
1 koekje		16,25 g
VOEDINGSWAARDE per 100 g		
Energie		503 kcal
Eiwitten		6,8 g
Koolhydraten		62,4 g
Vetten		21,1 g
Vezels		2,9 g
Zout		0,5 g

vraag 8

Waar of niet waar? Omcirkel het goede antwoord.

Eén koekje is 16,25 gram. Je ziet op het etiket meteen hoeveel kilocalorieën er in één koekje zitten.

waar / niet waar

LAAGOPGELEIDEN EN LEREN

ETV.nl wil met haar programma's de grote groep laagopgeleiden bereiken. Laagopgeleiden hebben een opleidingsniveau dat niet hoger is dan een opleiding op mbo-niveau 2, of vergelijkbaar hieraan. Binnen deze groep bestaat de groep laaggeletterden. Wat die groep kenmerkt is dat zij niet alleen het genoemde opleidingsniveau hebben, maar ook dat zij grote moeite hebben met lezen en schrijven, en daarnaast soms met rekenen en digitale vaardigheden.

We spreken over een forse populatie. Als potentiële markt gaat het om ongeveer 4,5 miljoen laagopgeleide volwassenen. Dit is inclusief bijvoorbeeld de 1,3 miljoen laaggeletterden (11,9 % van de 16-65-jarigen) en de veelal genoemde 1,6 miljoen mensen die moeite hebben met het gebruik van internet.

LISSABON

In 2000 wordt de Lissabonstrategie van de Europese Unie vastgesteld. Dat is een langetermijnstrategie om de Europese Unie in 2010 de sterkste economie van de wereld te maken. Een gevleugelde term wordt 'een leven lang leren'. De kenniseconomie vraagt dat mensen zich tijdens hun leven blijven ontwikkelen, dus ook na afsluiting van het reguliere onderwijs.

In Nederland zijn er enkele initiatieven om een leven lang leren meer inhoud en vorm te geven. Zo start het Nationaal Initiatief 'Lang Leve Leren' in 2005, door Surfnet, Kennisnet, de Open Universiteit en Teleac/NOT. Het

idee is dat het onderwijspeil in Nederland fors omhoog moet. Daarvoor zou er een Nationaal Multimediaal Portaal moeten komen om mensen te 'verleiden tot leren'. Doel is om mensen met informele leermogelijkheden op televisie, en via toepassingen op internet die informele en formele leerervaringen bieden, te verleiden tot een overstap naar het formele leren. Binnen de doelgroep worden subdoelgroepen onderscheiden die prioritaire aandacht verdienen, zoals analfabeten, inburgeraars, beroepsbevolking zonder startkwalificatie en werkzoekenden.

De Onderwijsraad stelt in 2005 dat de educatieve functie van de omroep verankerd moet worden in het omroepbestel. Zij pleit voor een educatief themakanaal en educatieve portals op het web. In haar advies uit 2003 over web-leren benadrukt de raad dat web-leren ook in een non-formele context versterkt moet worden. De Onderwijsraad noemt daarbij buurthuizen, digitale trapvelden en bibliotheken als organisaties die een belangrijke rol spelen in non-formele leercontexten.

Er zijn diverse andere initiatieven die kennis en informatie aanbieden voor non-formeel leren of onderwijs via internet, (interactieve) televisie en narrowcasting. Het materiaal kan zowel 'user generated' als professioneel gemaakt zijn en zowel interactief als niet-interactief zijn. Het doel is steeds om onderwerpen beter begrijpelijk en inzichtelijk te maken of bestaande lesstof en methoden te verdiepen. Materiaal voor non-formeel gebruik betreft vaak 'bite sized' clips – kleine video-modulen – en 'learning by doing'.

PROGRAMMA ONTWIKKELD DOOR OF IN
SAMENWERKING MET ETV.NL

ONDERZOEKEN EN PUBLICATIES

WOORDWIJZER¹

2003

OPRICHTING

Stichting Expertisecentrum ETV.nl
(oktober)⁵

WERK

Leren op de werkplek is bijzonder belangrijk als het gaat om 'een leven lang leren'. Het bevordert de leermotivatie aanzienlijk. Dat is zowel in het buitenland als in Nederland gebleken.

Het rapport *Werken met taal* uit 2010 maakt duidelijk dat laagdrempelige massa- en multimediale middelen vaker kunnen worden ingezet om werknemers direct aan te spreken. Branches en bedrijven hebben er belang bij dat medewerkers zich bekwamen in basisvaardigheden. Door het leren worden ze zelfstandiger en krijgen ze zelfvertrouwen waardoor ze breder inzetbaar zijn. Speciale aandacht verdienen gezondheidsvaardigheden. Gezonde werknemers zitten beter in hun vel, zijn daardoor productiever en hebben minder kans op ziekteverzuim.

Voor de groep laagopgeleiden is het leren op de werkplek zeer relevant. Uit het PIAAC-onderzoek (2013) blijkt dat het grootste deel van de volwassenen die op een laag niveau van taalvaardigheid en rekenvaardigheid functioneren wel degelijk werk heeft.

2004
TAALKLAS.NL 1-12⁴

Taalklas.nl

AAN HET WERK^{2,4}

Gebruikersonderzoek van *Oefenen.nl* (Smit/Camo 2013) laat zien dat 44% van de gebruikers van de programma's *Lees en Schrijf!* werkzaam is in loondienst, 3% werkt zelfstandig en 34% oefent voor vaardigheden op het werk. De Raad voor Werk en Inkomen brengt eind 2011 een advies uit over het investeren in de ontwikkeling van werknemers met een lage en/of verouderde opleiding. Ze geeft aan dat werknemers veel vaardigheden en noodzakelijke kennis kunnen opdoen op hun werkplek en dat dit bij veel laagopgeleiden ook het beste werkt. Non-formeel leren in die context kan dan een goede opstap zijn naar meer formele vormen van leren.

Er zijn echter niet veel plekken waar werknemers hun basisvaardigheden leren versterken. In 2013 verzorgt slechts 8% van de bedrijven en instellingen in Nederland groter dan 20 werknemers opleidingen voor laaggeletterde werknemers. *Oefenen.nl* biedt kansen voor leren op het werk. Dat laat de SW-portal zien die gebaseerd is op *Oefenen.nl* (zie hoofdstuk 5).

PERSOONLIJKE ONTWIKKELING

Programma's waarmee laagopgeleiden hun kennis en vaardigheden kunnen verbeteren of uitbreiden zijn uiterst relevant. Ook lager opgeleiden proberen hun weg te vinden in een leven lang leren. Zij denken niet in termen van kenniseconomie, maar willen dingen leren die hen ondersteunen in hun dagelijkse leven en ze willen leren om hun leven te verrijken. Het recente gebruikersonderzoek (Smit/Camo 2013) naar *Oefenen.nl* laat zien dat 58% van de

leerders oefent voor het verbeteren van vaardigheden voor gebruik thuis of in de privésfeer.

Onderzoek in 2011 naar het gebruik en de waarde van ETV.nl-materialen in non-formele educatie voor volwassenen (Smit/Bersee 2011) laat zien dat de leerders de materialen primair gebruiken voor het leren van taal- en basisvaardigheden. Hun leerdoelen hebben vaak betrekking op zelfredzaamheid of 'om van gewone dingen meer te leren', of het nu gaat om taal of om praktische vaardigheden. De leerders willen het geleerde inzetten voor sociaal gebruik, 'voor de gezelligheid', of om vaardigheden te onderhouden die de kansen op de arbeidsmarkt en de zelfredzaamheid vergroten.

'IK BEN ECHT
VERANDERD DANKZIJ
OEFENEN.NL/SW'

(BABLY SINGH, RECEPTIONISTE
FELUA-GROEP)

METEN EN WETEN

Een verkenning naar de verdere ontwikkeling van ETV.nl
(Vaske/Winninghoff)

ETV.NL-MATERIALEN ZIJN 'LIJFNABIJ'

Het is niet wenselijk om leerresultaten alleen te zien in een doorgaande lijn van een lager naar een hoger niveau. Ontwikkelen betekent ook verbreden van kennis en opdoen van andere kennis. Iets nieuws leren (bijvoorbeeld leren e-mailen of een tekstverwerkingsprogramma leren) kan relevanter en aantrekkelijker zijn dan een opleiding op een hoger niveau. En makkelijker omdat het 'lijfnabij' is. Dat is precies de functie die ETV.nl-materiaal voor veel mensen heeft. Het lijkt dan niet om vooruitgang te gaan. Maar wanneer je ernaar kijkt in relatie tot de totale prestaties van de deelnemer is het dat wel.

NON-FORMEEL LEREN

Tegenwoordig zijn digitale ontwikkelingen vaak aanleiding en motivatie om te leren. Deze ontwikkelingen doorbreken de patronen die volwassenen hebben om allerlei taken in het werk, in de privésfeer en op maatschappelijk gebied uit te kunnen voeren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan webwinkelen, solliciteren via internet, bankzaken online regelen, kinderen begeleiden bij het omgaan met sociale media of het downloaden van muziek en boeken. Maar ook de eisen in de werksituatie worden hoger: er zijn haast geen banen meer waarvoor je nooit hoeft bij te leren. Van laagopgeleiden – en zeker van laaggeletterden – is bekend dat de relatie met schools leren niet echt een soepele relatie is. Onprettige schoolervaringen, liever met je handen bezig zijn dan met leren of angst om te falen weerhouden veel volwassenen ervan om weer naar school of cursus te willen gaan. Dat betekent niet dat laagopgeleiden een negatieve leerhouding hebben. Ze willen wel degelijk leren, maar dan vanuit hun persoonlijke, al dan niet werkgerelateerde interesses,

en via een niet-formele lijn. ETV.nl richt zich daarom vooral op non-formeel leren, individueel of begeleid.

Oefenen.nl leent zich uitstekend voor non-formeel leren want het kan overal worden gebruikt en ingezet. De materialen zijn dan ook terug te vinden in roc's, praktijkscholen, het basis- en voortgezet onderwijs, in de zorg en bij welzijnswerk, bij sociale werkvoorzieningen, bij taalcentra van het hoger onderwijs, bij overkoepelende organisaties voor educatie en/of welzijn, in penitentiaire inrichtingen, bij instellingen voor geestelijke gezondheidszorg, voor gehandicaptenzorg en voor jeugdzorg, bij thuiszorginstellingen en verpleeg- en verzorgingshuizen, in het vrijwilligerswerk, in ziekenhuizen, bij huisartsenpraktijken, in verslavingszorg en binnen asielzoekerscentra.

De setting van het non-formele leren kan consequenties hebben voor het gebruik van de ETV.nl-materialen. Uit onderzoek naar begeleiding en certificering van online leren (De Greef/Bohnenn 2011) blijkt dat laagopgeleide volwassenen wel degelijk behoefte heb-

BLOKLETTERS

wint een nationale
Alfabetiseringsprijs 2004 ⁴

vraag 10

Hoeveel betaal je? Kruis het goede bedrag aan.

De wasmachine kost €600,00.

Je betaalt 12 x €52,00.

Je betaalt voor de wasmachine:

- €624,00
- €500,00
- €600,00

FORMEEL, NON-FORMEEL, INFORMEEL

FORMEEL LEREN

- Volgen van opleidingen binnen het reguliere onderwijs, in de schoolse setting.
- Intentionele en systematische overdracht van kennis, vaardigheden en attitudes.
- Erkende diploma's en kwalificaties hebben een bepaald civiel effect.

NON-FORMEEL LEREN

- Intentioneel en systematisch leren in een niet-schoolse setting:
Bij *maatschappelijke* organisaties: taallessen binnen migrantenorganisaties, computercursussen in buurthuizen, budgetteringscursussen, hoger onderwijs aan ouderen.

Thuis, individueel (al dan niet met een of andere vorm van begeleiding)

Binnen *bedrijven*: bedrijfsopleidingen, functiegerichte trainingen, algemene trainingen

(veilig werken, bedrijfs-hulpverlening), verbetering van basisvaardigheden.

ETV.nl spreekt in dit verband zelf consequent over leerders. Het woord cursisten wordt te vaak geassocieerd met het formele onderwijsaanbod, terwijl ETV.nl materialen aanbiedt waarmee individuele leerders direct aan de slag kunnen en waarmee anderen eventueel cursussen kunnen verzorgen.

INFORMEEL LEREN

- Veel gebruikte term voor leren als bijproduct van een andere activiteit.
- Niet intentioneel en niet systematisch, spontaan (bijvoorbeeld iets taligs opsteken van het kijken naar een ETV.nl-televisieprogramma over voeding).

GESPIERDE TAAL

VENSTER OP DE WERELD

Een verkenning naar educatieve televisie in de wereld (Sonnemans/Winninghoff) ²

ben aan persoonlijke begeleiding door een expert en mentor die nieuwe kennis en materiaal aandraagt, vragen beantwoordt en feedback geeft. Binnen het formele onderwijs is die begeleiding aanwezig. In de non-formele educatie zijn de mogelijkheden van begeleiding lang niet altijd optimaal. In een setting van niet georganiseerd leren valt te denken aan de helpdesk zoals die bij de *Lees en Schrijf!*-programma's heeft gefunctioneerd en de helpdesk bij *Oefenen.nl* die wordt bemest door bibliotheekmedewerkers (zie hoofdstuk 3). Ook blijkt in de praktijk dat de digitale voorzieningen op plekken waar non-formeel leren plaatsvindt vaak niet toereikend zijn of dat computers dan wel tablets ontbreken.

VAN TELEVISIE NAAR ONLINE AANBOD

Steeds sterker wordt het inzicht dat digitaal leren voor laagopgeleiden een reële mogelijkheid is om het leren weer op te pakken.

Vanaf het begin kiest ETV.nl voor een multimedia-aanpak. In de eerste periode van haar bestaan maakt ETV.nl veel televisieprogramma's, programma's die tot doel hebben om mensen te stimuleren en te activeren om in beweging te komen. Televisieprogramma's alleen zijn niet genoeg: er moet een vervolg op zijn. Daarom is er ook altijd een digitale component, die bestaat uit websites bij programma's met oefeningen en informatie, maar ook uit ondersteunend materiaal zoals lesbrieven.

Televisie kan gewoon via internet worden afgespeeld. Televisie via internet biedt belangrijke voordelen voor gebruikers

 vraag 10
Welke woorden ken je met ei of ij?
Schrijf er vijf op.

1 *Aardbei* _____
2 _____
3 _____
4 _____
5 _____

ij *ei* *ij*
ei *ei* *ij*
IJ **EI** *ij*
ij *ei*

2005
DOE MAAR GEWOON¹

zoals herhaalmogelijkheden, het kunnen kiezen van het tijdstip, verdiepings- en verwijsmogelijkheden. Het biedt ook de mogelijkheid van aanvullende en interactieve diensten. De oprukkende digitalisering maakt het ook mogelijk dat er allerlei extra themakanalen via omroepen beschikbaar kunnen komen.

Korte tijd was Nederland-e (2006, de 'e' staat voor educatie) een van de 17 themakanalen van de publieke omroep. Doordat deze 17 kanalen teruggebracht moesten worden tot vier sneuvelde Nederland-e op 31 december 2008.

Televisie blijft een kanaal waarmee je veel mensen bereikt en kunt activeren en stimuleren met programma's om zichzelf te ontwikkelen.

De eerste website met online oefeningen is die bij het programma *Woordwijzer* in 2003. Met dit (als film) nog steeds gebruikte programma leren kijkers in 21 korte afleveringen vijf Nederlandse woorden en uitdrukkingen per aflevering. Met de ontwikkeling van de bijbehorende (maar niet meer beschikbare) website doet ETV.nl haar eerste ervaringen op om online materiaal voor laagopgeleiden te ontwikkelen. Daarna volgen websites met oefenmaterialen bij bijvoorbeeld *Doe maar gewoon* (2004) over gedrag en taalgevoonten in Nederland, *Kijk op Geld* (2005) over omgaan met schulden en *Maak werk van je zaak* (2005) over wat er komt kijken bij het opzetten van een eigen bedrijf. Het gebruik van deze websites is boven verwachting. De echte doorbraak in het gebruik van online oefenmateriaal komt

met de programma's *Taalklas.nl* die tussen 2004 en 2006 worden ontwikkeld, en vanaf 2007 met het online materiaal bij de *Lees en Schrijf!*- en de *Klik & Tik*-programma's. In 2005 zijn de meeste programma's als streaming video (films op internet) te bekijken op www.etv.nl. In 2006 staan er al 600 afleveringen online, wat goed is voor 141 uur streaming video.

Ook de website www.etv.nl maakt een ontwikkeling door. De website wordt in 2006 helemaal op de schop genomen. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat gebruikers gemakkelijker hun weg kunnen vinden. De vraag wie de primaire doelgroep van www.etv.nl is, komt uitvoerig aan de orde. Er wordt gekozen voor de website www.etv.nl als website voor docenten en intermediairs, de programma-sites zijn primair voor de doelgroep.

In 2009 wordt de site opnieuw vernieuwd, omdat ETV.nl gebruik wil maken van de mogelijkheden van web 2.0, de ontwikkeling van internet tot een interactief medium. De vernieuwde site krijgt een RSS-feed en bezoekers kunnen de site aanmelden bij bookmark-sites. Anno 2014 is de live stream van Twitter prominent aanwezig.

In de afgelopen tien jaar vindt voor ETV.nl een verschuiving plaats van televisie naar online aanbod: laagopgeleiden en laaggeletterden gaan in deze jaren steeds meer digitaal en de verschillende programmawebsites kennen grote aantallen gebruikers. De vele veranderingen bij regionale omroepen leiden ertoe dat er geen vaste plek

ONDERZOEK ⁴

Wilma Verhoeks naar woordenschatverwerving met *Taalklas.nl*

STREAMING

van programma's wordt aangeboden via Kennisnet ¹

is voor educatieve programma's. Het accent komt steeds minder op televisie te liggen.

De volgende stap op het digitaliseringspad leidt in 2011 tot een eerste versie van *Oefenen.nl*. Daar komt een Volg-systeem bij voor begeleiders en docenten van organisaties. In 2012 is *Oefenen.nl* met dit Volg-systeem live gegaan. Zie hierover meer in hoofdstuk 3. *Oefenen.nl* staat inmiddels centraal bij alle activiteiten van ETV.nl.

OPBRENGSTEN

Op dit moment zijn er over ETV.nl sinds 2003 bijna 40 onderzoeken en publicaties verschenen. Dat zijn onderzoeken en artikelen naar bereik, waardering, naamsbekendheid, programma's, effect op de doelgroep en effect op de maatschappij. ETV.nl wil duidelijk maken dat de aanpak en de materialen ertoe doen en wil inzichten verwerven om aanbod, gebruiksvriendelijkheid en materialen te verbeteren uit de eigen, maar ook uit andere praktijkvoering.

Als het om digitaal leren gaat, kennen de onderzoeken diverse uitkomsten. Naast die op programmaniveau (zie hoofdstuk 4) kunnen de uitkomsten over ondersteuning en certificering en het gebruik en de waarde van het materiaal in non-formele educatie gebruikt worden voor de toekomstige ontwikkeling van multimediale producten.

ONDERSTEUNING EN CERTIFICERING

Dat digitaal leren bij een grote groep laagopgeleiden erg populair is en dat zij de digitale leermaterialen positief waarderen, wordt meer en meer duidelijk. Daarom wil ETV.nl weten hoe het leren met de digitale leermiddelen geoptimaliseerd kan worden, zodat het 'leersucces' wordt vergroot. Er is een pilot met een helpdesk bij de *Lees en Schrijf!*-programma's (zie hoofdstuk 4). Uit de evaluatie door CINOP in 2010 blijkt dat de helpdesk voorziet in een behoefte, dat de pilot succesvol is verlopen en dat er aanleiding is de helpdesk voort te zetten. Dit is een aanleiding om onderzoek te doen naar welke vorm van ondersteuning er geboden moet worden.

Bij optimalisering van het leerproces speelt ook certificering. Individuele leerders kunnen alleen bij de *Lees en Schrijf!*-programma's certificaten krijgen. Maar die zijn niet formeel gestandaardiseerd. Uit onderzoek in Ierland blijkt dat certificering voor leerders zelf een stimulans is om te gaan leren en om het leerproces af te ronden. In 2011 ontwikkelt CINOP in opdracht van het ministerie van OCW op basis van het Netherlands Qualification Framework (NLQF) een 'Standaard Taal' voor de volwassenen-educatie die alle kwalificatieniveaus in Nederland beschrijft en geschakeld is aan de niveau-indeling van het European Qualification Framework (EQF). Dit is een voorloper van de standaarden en eindtermen voor de volwasseneneducatie die per 1 januari 2013 zijn vastgesteld (zie hoofdstuk 4). Dat maakt het voor ETV.nl zinvol om het aspect van certificering nader te laten beschouwen. Daarom volgt in

MAAK WERK VAN JE ZAAK ¹

ONDERZOEK

Het rendement van ETV.nl
(Universiteit van Tilburg/IVA)

2011 een onderzoek naar ondersteuning en certificering van digitaal leren voor laagopgeleiden (De Greef/Bohenn 2011). Dat laat zien dat zelfsturing ook voor laagopgeleiden belangrijk is. Er moet ruimte zijn om het eigen leerproces te sturen. De kans op succes wordt dan groter. Deelnemers vinden dat zij zelf moeten beslissen op welk moment zij vragen kunnen stellen of laten beantwoorden en wanneer zij beoordeeld worden. Op basis van sociodemografische kenmerken leidt dit onderzoek ook tot een 'eisenpakket' voor digitaal leren (zie hoofdstuk 4). Het levert ook een profiel op van de ideale begeleider van digitaal leren dat drie competenties beschrijft: vakinhoudelijke, didactische en pedagogische.

Voor de inrichting van het Volgstelsel van *Oefenen.nl* zijn de uitkomsten van dit onderzoek meegenomen. De onderzoeksresultaten over certificering leiden tot een screening van de materialen die op dat moment op *Oefenen.nl* staan (Jansen 2011). De screening betreft: de didactische kwaliteit van de oefeningen, instructies en feedback, de variatie van de oefeningen, de vorderingen die gebruikers kunnen maken met het materiaal, of er voldoende materiaal is om een niveaustap te kunnen maken betreffende een of meer vaardigheden, wat daarvoor nog ontbreekt en hoe de verhouding folio-digitaal is en of die past bij de leerdoelen. Het rapport leidt ook tot een labeling van de materialen volgens het NLQF, het Raamwerk Nederlands/NT2 en de doorlopende leerlijnen taal en rekenen uit het rapport *Over de drempels met taal en rekenen* (2008). Dit alles vormt de basis voor verdere metadatering van het materiaal, de

2006
ETV.NL

gaat zelfstandig verder zonder subsidie ⁵

KLEINE DIGITALE EXPERIMENTEN ²

- Digitale Schoolkrant
- Interactive Classroom
- Interactieve TaalToets

verdere inhoudelijke ontwikkeling van *Oefenen.nl* en de koppeling aan de standaarden en eindtermen voor de volwasseneneducatie.

GEBRUIK EN WAARDE MATERIAAL IN NON-FORMELE EDUCATIE

Er zijn talloze organisaties die met de ETV.nl-materialen werken, vooral buiten het reguliere onderwijs. Hoe zetten zij de materialen in, welke waarde hechten zij eraan en wat zouden zij verder willen?

In 2010-2011 loopt een brede verkenning naar het gebruik en de waarde van ETV.nl-materialen in non-formele educatie voor volwassenen (Smit/Bersee 2011). De ETV.nl-materialen vormen vaak het belangrijkste materiaal waar mee geoefend wordt en er zijn weinig vergelijkbare alternatieven voor deze materialen. Ander gratis online oefenmateriaal is volgens leerders en begeleiders vaak minder visueel, minder overzichtelijk en toegankelijk, minder compleet en minder betrouwbaar. Docenten en vrijwilligers geven soms aan dat ze de eigen readers niet meer gebruiken sinds ze gebruik maken van de ETV.nl-materialen. Een belangrijke andere bevinding is dat ETV.nl-materialen 'blended learning' faciliteren, het gebruik van een mix aan materialen. De materialen kunnen in een variatie van gebruiksettings gebruikt worden: thuis, in de bibliotheek, op school, in het buurtcentrum, in een open leercentrum en op de werkvloer. Ze kunnen ook met een variatie van begeleidingsvormen gebruikt worden: begeleiding door bijvoorbeeld partner of kinderen, een taalmaatje, een stagiair, onderwijsassistent, bibliotheek-

TOETSINGSVORM ONLINE CERTIFICERING EN VALIDITEIT EN BETROUWBAARHEID (DE GREEF/BOHNENN 2011)

TOETSINGSVORM

Voor laagopgeleiden lijkt een toets achter de pc het meest geschikt, waarbij men zelf het tijdstip en de locatie van toetsing bepaalt. Dit heeft eerder de voorkeur dan de portfoliomethodiek of het assessment. De toets moet gemaakt worden met een makkelijk programma op de pc of het internet en de scores moeten getoond kunnen worden.

VALIDITEIT EN BETROUWBAARHEID

De toets van validiteit en betrouwbaarheid is iets dat landelijk opgelost moet worden. Gezien de reactie van de deelnemers en hun keuze voor een toets achter de pc is dat mogelijk en wenselijk. Daarnaast kunnen eindtermen geobjectiveerd en gestandaardiseerd worden.

TAALKLAS.NL 13 -24 ⁴

DIGITALES
maken met laaggeletterden ²

medewerker, docent of online helpdesk.

In het onderzoek naar leren in verschillende contexten (De Greef e.a. 2012) is ook de digitale oefenomgeving van *Oefenen.nl* als context meegenomen. De helft van de respondenten heeft een betaalde baan en de meeste deelnemers geven aan gebruik te maken van het oefenmateriaal op de pc, vooral van *Lees en Schrijf!* en *Klik & Tik*. Zij besteden gemiddeld drie uur of minder per week aan scholing via de digitale leeromgeving. De overgrote meerderheid van de deelnemers vindt dat ze met goed oefenmateriaal werkt. Zij bepalen zelf wanneer en hoe ze leren (zelfsturing) en ze geven aan het geleerde in het dagelijks leven te kunnen toepassen (transfermogelijkheden).

BEWIJSKRACHT VOOR DIGITAAL LEREN

De onderzoeken laten zien dat digitaal leren een grote impuls geeft aan informeel en non-formeel leren. Door het vele onderzoek is er bewijskracht voor digitaal leren door laagopgeleiden. Gedurende de jaren van het Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006-2010 is jaarlijks een monitor uitgevoerd over deelname door laaggeletterden aan lees- en schrijfonderwijs. De scope daarvan betreft alleen die van het formele cursusaanbod. De

AANTAL BELANGRIJKE CONCLUSIES GEBRUIK ETV.NL-MATERIALEN IN NON-FORMELE EDUCATIE (SMIT/BERSEE 2011)

- Met ETV.nl-materialen wordt ook veel thuis geoefend door leerders.
- De materialen hebben een breed bereik onder verschillende soorten leerders.
- Met verschillende leercontexten wordt een zeer groot aantal potentiële leerders bereikt.
- Non-formele materialen voor NT2 variëren sterk in kwaliteit en goede materialen zijn meestal niet gratis. Dat geldt niet voor de ETV.nl-materialen.
- Professionele docenten werken klassikaal met ETV.nl-materiaal als aanvulling op formele methoden.
- Niet-professionele begeleiders gebruiken ETV.nl-materiaal vaker als hoofdmateriaal.
- Maatschappelijke organisaties en vrijwilligers ontwikkelen ook zelf cursussen rondom ETV.nl-beeld- en oefenmateriaal.
- Er zijn volgens de respondenten weinig vergelijkbare alternatieven voor ETV.nl-materialen.
- De ETV.nl-materialen dragen bij aan zelfsturing.
- De waardering van de leerders en begeleiders is hoog voor alle programma's.
- ETV.nl-materialen dragen bij aan de educatieve doelstellingen van een breed spectrum van leerders en maatschappelijke organisaties en instellingen.

WWW.ETV.NL

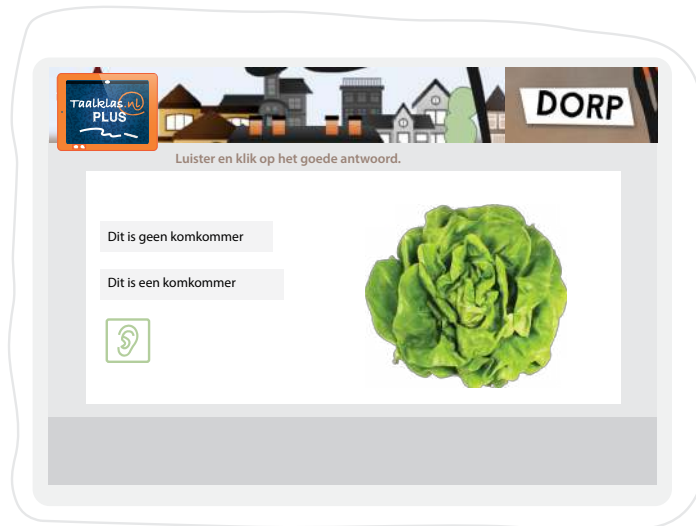
Lancering nieuwe website ¹

slotrapportage van het Aanvalsplan Laaggeletterdheid uit 2011 geeft echter niet voor niets aan dat ETV.nl een belangrijke impuls heeft gegeven aan de ontwikkeling van een digitale leeromgeving voor laaggeletterde volwassenen en stelt samenvattend dat de verdere ontwikkeling van digitaal leren en digitale leeromgevingen kansrijk is voor het benaderen van laagopgeleide en laaggeletterde volwassenen.

DE TOEKOMST

ETV.nl ziet een aantal ontwikkelingen en trends waar ze op blijft inzetten: de ontwikkeling van nieuwe materialen en leerroutes, het inspelen op het gebruik van sociale media en beter gebruik maken van verzamelde data. Ook zet ze in op de verdere ontwikkeling van één leeromgeving voor laagopgeleiden en op de verankering van *Oefenen.nl*. In Europees verband zijn er eveneens mogelijkheden, zeker voor wat er met en rond *Oefenen.nl* gebeurt.

AANVALSPAN LAAGGELETERDHEID

ETV.nl is mede-uitvoerder van het plan ²⁴

NATIONAL (MULTIMEDIA) LITERACY CAMPAIGNS

ETV.nl organisator Mini-seminar, Rotterdam

BIJDRAGE ETV.NL AAN HET AANVALSPLAN LAAGGELETERDHEID 2006-2010

De rapportage over de opbrengsten van het Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006-2010 vermeldt dat het aantal deelnemers aan formele lees-, schrijf- en rekentrajecten in de periode tussen 2005 en 2010 groeide van ruim 5.000 in 2005 naar bijna 7.500 in 2006 tot ruim 12.000 in 2008 en 2009 en in 2010 weer een lichte daling liet zien. Daarmee is de doelstelling van minimaal 12.500 in 2010 niet gehaald.

In deze rapportage staat echter ook dat op *Oefenen.nl* tot en met juni 2011 inmiddels 137.040 gebruikers geregistreerd zijn en dat ruim twee miljoen accounts zijn aangemaakt op de website van *Taalklas.nl* (die toen nog geen onderdeel uitmaakte van *Oefenen.nl*). Op de helft van deze accounts is ook daadwerkelijk ingelogd.

Van de vier beschikbare werkboeken bij *Lees en Schrijf!*-programma's zijn tot eind juni 2010 136.069 exemplaren aangevraagd.

MATERIALEN

Bij de ontwikkeling van nieuwe materialen is aansluiting op de standaarden en eindtermen voor de volwassenen-educatie een voorwaarde. *Oefenen.nl* maakt het mogelijk om begeleiders te faciliteren door voor hen leerroutes klaar te zetten met materiaal van *Oefenen.nl* of elders. Begeleiders, docenten en vrijwilligers kunnen ook worden gefaciliteerd met didactische filmpjes waarmee zij hun didactische handelingsrepertoire kunnen vergroten. Daarnaast is het van belang om met de leermaterialen te blijven inspelen op de actuele maatschappelijke veranderingen en kritische situaties. De programma's *Klik & Tik* voorzien in een grote behoefte bij volwassenen om digitale vaardigheden te verwerven. Het feit dat steeds meer informatie te vinden is op internet, en internet steeds meer gebruikt wordt om allerlei zaken af te handelen, zorgt voor een groeiende vraag naar internetvaardigheden, waarover grote groepen mensen niet beschikken.

Het programma *Lees en Schrijf! Gezondheid* is nog een voorbeeld van een programma dat in een behoefte voorziet. Het programma is gemaakt omdat lager opgeleide volwassenen meer zorg gebruiken dan hoger opgeleiden, maar niet altijd beschikken over de betreffende gezondheidsvaardigheden. Dit soort programma's zal altijd een belangrijk deel uit blijven maken van *Oefenen.nl*.

2007

Secundaire analyse ETV.nl onderzoeksgegevens
(Open Universiteit)

NIEUWE MEDIA

De laatste paar jaar ligt het accent bij internetgebruik op sociale media. Laagopgeleide en laaggeletterde volwassen leeders zijn in hun eigen leven al actief op mobiele platformen en sociale media. Zij gebruiken bijvoorbeeld Facebook, Skype, sms, WhatsApp, en spelen games. De link met leren wordt door aanbieders van materiaal voor volwasseneneducatie nog nauwelijks gemaakt. Er zijn zeker mogelijkheden om met inzet van die media de komende jaren bruggen te slaan tussen non-formeel en formeel leren. Op ieder niveau kunnen leeders deelnemen aan en succesvol zijn in online omgevingen. De een heeft daarbij meer ondersteuning nodig dan de ander. Er zijn nauwelijks drempels voor volwassen leeders om het internet te gebruiken voor zelfstandig leren. Er is meer dan voldoende evidentie dat ze dat graag doen en er ook beter van worden. Volwassenen met een laag niveau van geletterdheid lijken ook meer leermogelijkheden te zoeken dan volwassenen met een (wat) hoger niveau.

DATA-ANALYSE

Het is van belang goed grip te hebben op data om steeds tot verbetering te komen van *Oefenen.nl* en de oefenmaterialen. Daarnaast kunnen data inzicht geven in de effecten en het leergedrag van de gebruikers. Daarover is nog onvoldoende bekend, mede omdat non-formeel leren niet makkelijk te meten is.

Op dit moment kunnen veel data worden gegenereerd uit logfiles van *Oefenen.nl*, maar deze data kunnen op dit

moment nog niet goed in onderlinge samenhang worden geanalyseerd. Een eerste verkenning maakt duidelijk dat ETV.nl nog aan het begin staat van de mogelijkheden die gebruikersdata kunnen bieden. Nadere discussie en onderzoek zijn nodig over een geschikte methode voor het verzamelen en analyseren van data voor *Oefenen.nl*. Bij voorkeur zouden wensen van licentiehouders bekend moeten zijn, bijvoorbeeld van gemeenten, welzijnsinstellingen, bedrijven en regulier onderwijs met formeel educatieaanbod.

Wat uit de data al wel naar voren komt is het aantal inactieve bezoekers. Wat moet er gebeuren om hen te activeren? Wat zijn de mogelijkheden om hen te bereiken? Het is een opdracht voor de komende jaren om hier iets mee te doen.

VERANKERING

ETV.nl heeft een maatschappelijke opdracht en dient met *Oefenen.nl* een algemeen maatschappelijk belang. *Oefenen.nl* kan bijdragen aan en een pijler zijn onder de 'volwasseneneducatie nieuwe stijl' die zowel formeel als non-formeel leren omvat en waarin het educatieve aanbod wordt vormgegeven in samenwerkingsverbanden. Zowel als het gaat om vormen van begeleid leren als individueel leren kunnen gemeenten een belangrijke rol vervullen om samenwerkingsverbanden en educatieve netwerken te formeren. Bibliotheken zijn in die verbanden een belangrijke partij, evenals bedrijven en brancheorganisaties. Vrijwilligers kunnen een belangrijke rol spelen bij digitaal infor-

LEES EN SCHRIJF! 1,2,3,4

KLEINSCHALIGE DIGITALE EXPERIMENTEN 2

meel en non-formeel leren. Het is daarbij wel belangrijk dat ze ondersteuning krijgen van docenten. ETV.nl ziet kansen om mensen vooruit te helpen. Met de juiste inzet van digitale middelen en meer aandacht voor non-formeel leren in andersoortige arrangementen kan het flexibeler en goedkoper. Voor de komende jaren ligt het accent op de verdere ontwikkeling naar één leeromgeving voor laagopgeleiden en de opschaling daarvan.

Er zijn twee belangrijke aandachtspunten. Allereerst betreft dat de structurele borging van *Oefenen.nl*, die wenselijk en noodzakelijk is voor een blijvende voorziening. Deze verankering is er nog niet.

Een tweede aandachtspunt is de bekendheid van *Oefenen.nl* onder individuele leerders, die leerders die 'op eigen houtje' leren, dus niet in een of andere vorm van begeleid leren. Voor bekendheid en zichtbaarheid is ETV.nl afhankelijk van de samenwerkingspartners, de gebruikers en andere betrokkenen. Zij zijn de ideale ambassadeurs voor *Oefenen.nl*. Wat moet er gebeuren om meer individuele leerders te bereiken, en wie zorgt hiervoor?

EUROPESE MOGELIJKHEDEN

Het nieuwe Europese subsidieprogramma Erasmus+ bevat ook een component voor de volwasseneneducatie. Samenwerking op Europees niveau ligt nu dan ook meer in het bereik. Voor organisaties die actief zijn in de formele, non-formele en informele volwasseneneducatie zijn er mogelijkheden om samen te werken met en te leren

van buitenlandse partners. ETV.nl ziet met *Oefenen.nl* zeker mogelijkheden om innovatieve initiatieven en 'good practices' in Europees verband te ontwikkelen en implementeren. Dat is in elk geval mogelijk bij de volgende beleidsthema's: scholing van basisvaardigheden en transversale vaardigheden (zoals leren leren en het verwerven van sociale en maatschappelijke competenties), scholing van specifieke groepen, scholing van beroepsvaardigheden en het waarderen en valideren van leeropbrengsten.

vraag 13

Wat is het tegenovergestelde? Trek een lijn.

heeft het leuk in de klas
heeft zelfvertrouwen
is vrolijk
werkt hard

is lui
is chagrijnig
is onzeker
maakt ruzie

MAKKELIJK LEZEN PLEINEN

Het logo van *Lees en Schrijf!* wordt het herkenningsteken van een groot aantal van deze pleinen in bibliotheken ⁵

MONITOR

Lees en Schrijf! (CINOP) ⁴

COLOFON

WE LEREN ALTIJD

10 jaar ETV.nl

AUTEURS

Ella Bohnenn, Ben Vaske en Huub Winninghoff

REDACTIE

Ella Bohnenn en Ben Vaske

EINDREDACTIE

Mevrouw VANMULKEN

VORMGEVING

Mevrouw VANMULKEN

ISBN/EAN: 978-90-821854-0-9

© 2014 Stichting Expertisecentrum ETV.nl, Den Haag

De Creative Commons-licentie 'Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 3.0 Nederland' (CC BY-NC-SA 3.0) is van toepassing op dit werk, met uitzondering van de afbeeldingen waarop copyright rust en op de publicatie als geheel. Dat betekent dat delen van het werk gekopieerd mogen worden, verspreid, doorgegeven en bewerkt maar niet het boek als geheel. Meer informatie over de Creative Commons-licentie: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/nl>.

'IK GEBRUIK ETV.NL
OM VAN GEWONE
DINGEN MEER TE
WETEN'

(GEBRUIKSTER VAN ETV.NL)

We leren altijd